

2015-09-11

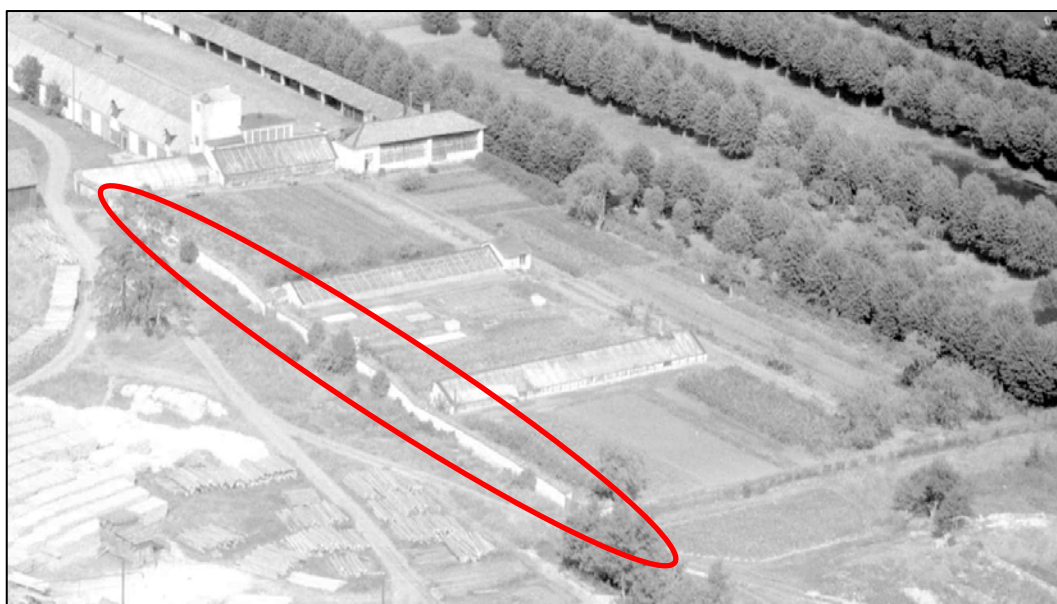
Per Lundgren

Dnr: km 669/15

Angående åtgärdsbehov för trädgårdsmur, Österbybruks herrgård, Films sn, Östhammars kn

Muren kring orangeriträdgården vid Österbybruks herrgård är i dåligt skick och i behov av reparation. Undertecknad besiktigade muren 2015-08-25 tillsammans med representanter för Stiftelsen Österbybruks herrgård, Orangeriföreningen och Boris & Son Bygg AB.

Beskrivning av muren

Muren på ett flygfoto från 1947. Den tycks ha varit i gott skick vid denna tid. Muren är omkring 120 meter lång.

Muren utgör orangeriträdgårdens avgränsning i väster. Den är uppförd i en blandning av krossad tegel, hel och krossad slaggsten, slaggstensflis och kalkbruk. Materialsammansättning tyder på att muren uppförts med hjälp av gjutformar. Samtidigt har vissa av slaggstenarna lagts i förband som bindare. Det är tänkbart att formarna successivt har höjts vid gjutningen, vilket möjliggjort blandningen av förbandsmurning

UPPLANDSMUSEET

och gjutning. Murväggarnas utsidor är putsade med kalkbruk och murkrönet i de bäst bevarade delarna är täckt med tegelpannor på bärläkt som är spikade på reglar i takets fallriktning. Reglarna tycks ha murats in i murkrönets brukskaka. Grindstolparna är utförda i en kombination av hela slaggsten och murtegel. Samma lösning, med murade pelare och gjutna väggar, finns i det stora vagnslidret mellan stallgården och herrgårdsparken som uppfördes under 1790-talet. Det är tänkbart att de båda murarna är lika gamla. Trädgårdsmurens grindstolpar är dock delvis murade och fogade med ett cementbruk som ger en senare datering för denna bygnadsdel.

Grindstolparna är murade med handslaget gult tegel. Åtminstone delar av mur- och fogbruk utgörs av cementbruk. Cementkontreforer är gjutna mot stolparna.

Stöpmuren är utförd omväxlande med kraftigare stolpar och smalare murpartier, allt i samma teknik.

Skadorna på muren kan härledas ur bristfällig muravtäckning. Där avtäckning saknas är muren helt eller delvis raserad, där avtäckningen är intakt är muren i gott skick.

Murkrönet är på vissa delar täckt med en brukskaka med slitsar för reglar.

I partier i gott skick finns fortfarande tegeltaket bevarat. Tegelpannorna ligger på bärläkt som vilar på reglar på murkrönet som ligger i takets fallriktning

Där avtäckning saknas är muren i dåligt skick, med poröst, uppluckrat bruk och stora mängder nedrasat stöpmaterial.

En välbevarad del av muren, med intakt avtäckning och ytputs samt bevarade spaljeer. Tegeltaket har en täckebräda på murens insida.

Förslag på åtgärder

Mark

Området intill muren röjs från sly. Nerrasad slaggsten rengörs och tas om hand för återanvändning. Det är viktigt att materialet har rena ytor och skarpa kanter. Muren har huvudsakligen rasat mot utsidan.

Grindstolpar

Stolparna plockas ner till hel murning. Tegelstenarna rengörs från kalkbruk och återmuras på samma sätt som tidigare. Eventuella järnbeslag rengörs från rost, rostskyddsbehandlas och muras in i stolpen. Stolpen putsas med luftkalkbruk och avfärgas med kalkfärg i "Österbybruksgult" (troligen järnvitriol), likt orangeribyggnaden.

Cementkontreforer

lämnas utan åtgärd

Stöpmur utan avtäckning

Muren rivs försiktigt till stabil nivå med god vidhäftning och styrka. Nedrivet större material tas om hand och rengörs för återanvändning. Cementhaltigt putsbruk knackas ned. Gjutformar sätts

upp och gjutning görs med hydrauliskt kalkbruk, slaggsten, tegel och naturgrus upp till det tidigare murkrönet. Murkrönet utförs med lutning ut från trädgården Eventuellt kan krönet och dess fall utföras genom murning med tegelsten. Förslagsvis läggs enkupiga tegelpannor, gärna bättre begagnade, handslagna, direkt i bruk. Alternativt läggs tegelpannor på läkt likt befintligt. Murytorna putsas med luftkalkbruk. Putsning utförs förslagsvis med slev. Putsen avfärgas med kalkfärg i "Österbybruksgult" (troligen järnvitriol)

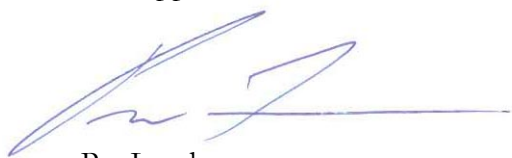
Stöpmur med avtäckning

Eventuellt befintligt trätak rivs. I förekommande fall lyfts "brukskakor" försiktigt av muren och murkrönet lagas upp med fall ut från trädgården. Eventuellt kan krönet och dess fall utföras genom murning med tegelsten. Enkupiga tegelpannor läggs sedan i bruk ovanpå det lagade krönet. Alternativt läggs tegelpannor på läkt likt befintligt. Putsen lagas där så behövs och avfärgas med kalkfärg i "Österbybruksgult" (troligen järnvitriol)

Kommentar

Murens tekniska utförande är en mycket stor del av dess kulturhistoriska värde. Därför bör såväl den ursprungliga tekniken som det ursprungliga materialet användas så långt möjligt vid reparationsarbetet. Arbetet kräver stor skicklighet och vana vid att arbeta i äldre murningstekniker. Om det av praktiska skäl eller kostnadsskäl anses önskvärt att återuppföra delar av muren i annan teknik bör detta ske endast i de partier där muren är mer eller mindre helt raserad. Muravtäckning, ytputsning och avfärgning bör ske på traditionellt sätt i enlighet med ovan.

För Upplandsmuseet

Per Lundgren
avdelningschef Kulturmiljö

Sändlista:

Stiftelsen Österbybruks Herrgård, Box 46, 748 21 Österbybruk

Föreningen orangeriträdgården i Österbybruk, c/o inger.pihl.lundin@gmail.com